

Unit 1: Introduction

Halakhah for the Ages?

Reading Responsa From a Bygone Era

Dr. Rachel Furst
Drisha, Spring 2024

בביתנו כל יום יום
נמלט והיום את שמואל
כדי ויהיה חלוננו
הפך כמו רם השיני
כו השקטים וי
כספת וישב דחוי
דמי ונען שאסור
הכשר מינו ויתקן
אותו כדכיו דאוג
דשירי ורבינו חכמי
דבינה דרב חדו
ביום טוב ויו המדרו
חסרו ביום טוב אפני
ואפי ביקוד כסור אוי
ביום טוב יותר ויכד
מההיא דרב אדא
הוא וכן הסביל לים
פירש וגו שפירפ הק
של קדוה ינסרך אות
באורי קדשים שאוי
מאלה כדי יעלה קורב
על ידי יעלה והיעלה
כסור יעלה פי שאוי
האנשה תיבין
ישכני
שמואל וכת דעו ועל
לקיובי העדו אפי
ודאוגו זדי לפד וכי

Genres of post-Talmudic halakhic writing:

- Commentaries/novella
- Codes
- Responsa

Maimonides, *Mishneh Torah, Sefer Zemanim* – Yemen, 14th century

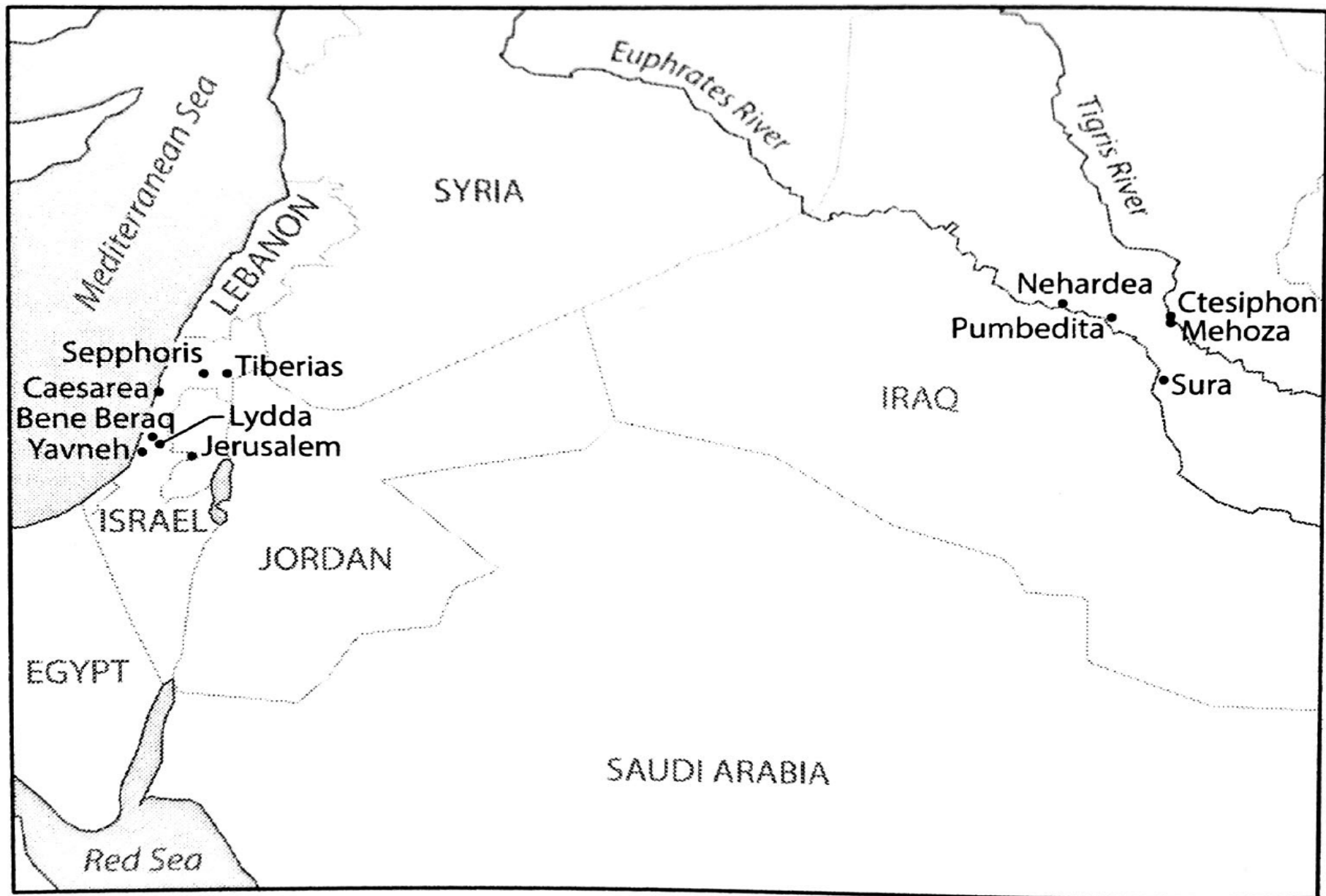

FIGURE 1.2. Map of Palestine/Babylonia

The Talmud

A Biography

Barry Scott Wimpfheimer

LIVES OF GREAT RELIGIOUS BOOKS

Babylonian Talmud, Tractate Hulin – 95b

During the lifetime of Rab, R. Johanan used to address him thus in his letters: Greetings to our Master in Babylon! After Rab's death R. Johanan used to address Samuel thus: Greetings to our colleague in Babylon! Said Samuel to himself, 'Is there nothing in which I am his master?' He thereupon sent [to R. Johanan] the calculations for the intercalation of months for sixty years. Said [R. Johanan], 'He only knows mere calculations.' So he [Samuel] wrote out and sent [R. Johanan] thirteen camel loads of questions concerning doubtful cases of trefah. Said [R. Johanan], 'It is clear that I have a Master in Babylon; I must go and see him.'

תלמוד בבלי מס' חולין – צה, עמוד ב'

כולהו שני דרב, הוה כתב ליה רבי יוחנן: לקדם רבינו שבבבל; כי נח נפשיה, הוה כתב לשמואל: לקדם חבירינו שבבבל, אמר: לא ידע לי מידי דרביה אנא? כתב שדר ליה עיבורא דשיתין שני, אמר: השתא, חושבנא בעלמא ידע, כתב שדר ליה תליסר גמלי ספקי טריפתא, אמר: אית לי רב בבבל, איזיל איחזייה.

Babylonian Talmud, Tractate Gitin – 34b

Rav Yehuda says [that] Shmuel says: The residents of a country overseas sent [an inquiry] to Rabban Gamliel: [With regard to] people who come from there (Eretz Yisrael), to here, [for example, someone] whose name is Yosef but [here] they call him Yoḥanan, [or someone whose name is] Yoḥanan, but [here] they call him Yosef, how do they [write bills of divorce to effectively] divorce their wives? Rabban Gamliel arose and instituted that they should write: [The] man so-and-so, and any [other] name that he has, [the] woman so-and-so, and any [other] name that she has, for the betterment of the world.

תלמוד בבלי מס' גיטין – לד, עמוד ב'

אמר רב יהודה אמר שמואל, שלחו ליה בני מדינת הים לרבן גמליאל: בני אדם הבאים משם לכאן, שמו יוסף וקוראין לו יוחנן, יוחנן - וקוראין לו יוסף, היאך מגרשין נשותיהן? עמד ר"ג והתקין, שיהו כותבין איש פלוני וכל שום שיש לו, אשה פלונית וכל שום שיש לה, מפני תיקון העולם.

Rabbi Nathan the Babylonian's Missive (1)

(composed mid 10th century in Judeo-Arabic)

And they gather together and come from everywhere in the *kallah* month, which is the month of Elul in the summer and Adar in the winter. And during the five months [since the previous *kallah*] each one of the disciples had been diligently studying at home the tractate announced to them by the *rosh yeshivah* when they left him... And they all come and sit before the *rashei ha-yeshivot* in Adar and Elul, and the *rosh yeshivah* supervises their study and tests them. And this is the order in which they sit...

And when the head of the academy wants to examine them concerning their study texts, they gather around him in the four weeks of the month of Adar, and he sits and the first row recites before him, and the other rows sit silently. And when they reach a point that is obscure to them, they discuss it between themselves and the head of the academy listens to them and understands their words... And when he finishes his reading, he recites and expounds the tractate...and explains in the course of his exposition the point that the students have debated. And sometimes he asks them the explanation of laws... and expatiates to them on the meaning of each law, until all are clear to them... Thus they did all the days of the month...

Rabbi Nathan the Babylonian's Missive (2)

And this was their custom regarding responsa to questions: ...He brings out to them all the questions which have arrived and gives them permission to respond... Then each one speaks according to his understanding and wisdom, and they raise difficulties and analyze it thoroughly. And the head of the academy hears their words... and analyzes their words until the truth is clear to him and immediately orders the scribe to write in response... They read the responsa and questions in the presence of the entire fellowship and the head of the academy signs them, and then they are sent to their addressees.

Responsum of R. Amram Gaon (1)

Amram, son of Sheshna, head of the school at Mata Mehasia, to Rabbi Isaac, son of the teacher and rabbi, Simon, beloved, dear and honored by us and the entire Yeshivah. Great peace from the Mercy of Heaven be upon thee and all thy seed and upon all the sages and scholars and our brethren of Israel who dwell there. Accept greetings of peace from me and Rab Zemah, the chief judge of Israel, and from the comrades and sages of the Yeshivah and the members of our Yeshivah and the of the city of Mehasia, and the sages and the scholars and the children of Israel who dwell here. We are ever seeking your welfare and remembering you in good remembrance, and praying on your behalf and seeking mercy for you, that God may show His many kindnesses to you and protect you and deliver you from all trouble and harm and from all sickness and pain and from evil government and from all types of destruction and punishment which come along in the world. May He in His great mercies fulfill all the desires of your heart. Rabbi Jacob, son of Isaac, has transmitted to us the ten gold pieces which you have sent to the Yeshivah, five for us and five for the treasury of the Yeshivah, and we have ordained and blessed you with blessings that will be fulfilled for you and your seed for generations.

תשובת ("סדר") רב עמרם גאון

עמרם בר ששנא ריש מתיבתא דמתא מחסיא, לרבינו יצחק בריה דמרנא ורבנא שמעון, חביב ויקיר ונכבד עלינו ועל ישיבה כלה. שלום רב מרחמנות השמים יהא עליך ועל זרעך, ועל כל החכמים והתלמידים ואחינו ישראל השרויים שם. שאו שלום ממנו ומן רב צמח אב בית דין ישראל, ומן אלופים וחכמי ישיבה ובני ישיבה שלנו ושל עיר מחסיא, שכלם בשלום, חכמים תלמידים ואחינו ישראל השרויים כאן, שתמיד אנו שואלים בשלומכם וזוכרים אתכם בזיכרון טוב, ומתפללים בעדכם ומבקשים רחמים עליכם, שירחם הב"ה ברחמיו הרבים, ויגן עליכם ויציל אתכם מכל צרה ונזק ומכל חולי ומכאוב ומשלטון רע, ומכל מיני משחית ומכל מיני פורעניות המתרגשות בעולם, וימלא ברחמיו הרבים כל משאלות לבכם.

שגר לפנינו רבינו יעקב בן רבנא יצחק עשרה זהובים ששגרת לישיבה, ה' שלנו וטו' לקופה של ישיבה, וצוינו וברכנו אותך ברכות שיתקיימו בך ובזרעך וזרע זרעך.

R. Amram b. Sheshna Gaon was head of the academy in Mata Mehasia in the mid 9th century

Responsum of R. Amram Gaon (2)

As for your questions about the order of prayers and blessings for the entire year, which you have asked and [the answer to] which they have shown us from Heaven (that is, the answer which God has vouchsafed to us), we have decided to arrange and to give you answer according to the tradition which exists in our possession and as arranged by the Tannaim and Amoraim. It is taught: Rabbi Meir said, "Every man is in duty bound to pronounce a hundred blessings every day"... and it was King David himself who arranged (these hundred blessings). When they informed him that the inhabitants of Jerusalem were dying at the rate of a hundred a day, he arose and ordained these hundred blessings. It seems that these blessings were then forgotten and the Tannaim and Amoraim arose and re-established them. Now as to the order of these hundred blessings; thus has already answered Rav Natronai, son of Rav Hillai, head of the Yeshivah of Mata Mehasia, to the congregation of Lucena (Spain) through Rav Joseph, Light of Our Eyes... Each and every individual is duty bound to recite them; and it is the custom of all Israel in Sefarad for the cantor to read them aloud in order to discharge the obligation of anyone who cannot say them for himself. Thus answered R. Natronai b. Hillai.

תשובת ("סדר") רב עמרם גאון

דתניא ר' מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום. ובגמרא דארץ ישראל גרסינן הכי, תניא בשם ר' מאיר: אין לך אדם מישראל שאינו עושה מאה מצות בכל יום. שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלוהיך שואל מעמך אל תקרא מה אלא מאה. ודוד מלך ישראל תקנן, כשהודיעוהו יושבי ירושלים שמתים מישראל מאה בכל יום, עמד ותקנן. ונראה הדבר שנשתכחו ועמדו תנאים ואמוראים ויסדום. וסדר אלו מאה ברכות, כך השיב רב נטרונאי ב"ר הילאי ריש מתיבתא דמתא מחסיא לבני קהל אליסאנה על ידי מר רב יוסף מאור עינינו. לברך כל אחת ואחת בשעתה כמו שמפורש בפרק הרואה, אי אפשר, מפני טנופת ידיים העסקניות, העשויות למשמש. אלא כשניעור משנתו רוחץ פניו ידיו ורגליו כהוגן, לקיים מה שנאמר היכון לקראת אלוהיך ישראל. וכל יחיד ויחיד חייב בהם. ומנהג כל ישראל בספרד - היא אספמיא - כך הוא, להוציא למי שאינו יודע, שליח צבור, כהשיב רב נטרונאי בר הילאי.

Epistle of R. Sherira Gaon (1)

The rabbis of Kairouan have addressed a question to the gate of the Metivta (academy), to the *beit din* (court) of our master and teacher, Sherira, the son of our teacher Hanina, the son of our teacher Yehudah. These questions have come before the *beit din* of our master and teacher, Hai, *av beit din* (head of the court), the son of our teacher and master Sherira, the Head of the Metivta.

You have asked: [1] How was the Mishnah written? If the Men of the Great Assembly first began writing it, and parts of it were subsequently composed by the sages of each generation until Rebbe (R. Judah the Prince) came and sealed it, [then why is most of the Mishnah stated anonymously?] Especially since [the Talmud says that] the author of every anonymous Mishnah is Rabbi Meir?... [2] Furthermore, granted that the sequence of the Orders (*Sedarim*, the six main sections of the Mishnah) was organized in a systematic manner, what is the rationale of the order of the tractates (within each order)?... [3] A further question concerns the Tosefta, of which we have heard that Rabbi Hiyya wrote it. Was it written after the completion of the Mishnah, or concurrently with it? If the Tosefta was to include further matters that served to explicate the subjects of the Mishnah, why did Rebbe disregard these matters?... [4] Similarly, in what manner were the *braitot* composed, and how was the Talmud composed? [5] Additionally, what is the chronological order of the *Savoraim* (the sages who flourished after Ravina)?

אגרת רב שרירא גאון

שאלו רבנן דבקיירואן לבבא דמתיבתא לבית דינא דמרנא רבנא שרירא בריה דרבנא חנניא ברי' דרבנא יהודה. ואתו הני שאילות בית דינא דמרנא ורבנא האי דיינא דבבא ברי' דרבנא ומרנא שרירא ריש מתיבתא.

וששאלתם כיצד נכתבה המשנה, אם אנשי כנסת הגדולה התחילו לכתבה וכתבו מקצתה חכמי כל דור ודור עד שבא רבי וחתמה, הרי רובה סתמא היא, וסתם מתניתין רבי מאיר... ועוד אם סדור הסדרים מסודר כהוגן סדר המסכיות, מה טעם עשו בזה הענין, מה טעם הקדימו כפורים לשקלים וסוכה ליום טוב ושתייהן לראש השנה. וכן מסכתא ומסכתא שלא נסדרה עם חברתה בענין. ותו התוספתא ששמענו שר' חייא כתבה, לאחר חתימת המשנה נכתבה, או בזמן אחד עמה. ומה ראה רבי חייא לכתבה אם עשה בה תוספת דברים שהם מפרשין את עניני המשנה אמאי הניחן רבי ולא כתבן והלא משם חכמי המשנה אמורים. וכן הבריתות כיצד נכתבו. וכן התלמוד כיצד נכתב. ורבנן סבוראי כיצד נסדרו אחרי רבינא, ומי מלך אחריהם, וכמה שנים מלכו מאותו הזמן ועד עכשיו.

Epistle of R. Sherira Gaon (2)

Thus I have seen: *Rabbenu Ha-Kadosh* ("Our Holy Master," i.e. Rabbi Judah the Prince) arranged the Six Orders of the Mishnah just as they are now learned, law after law, and one cannot add to or detract from them...

Translation: N. D. Rabinowitch, *The Iggeres of Rav Sherira Gaon* (Jerusalem: Moznaim, 1988).

אגרת רב שרירא גאון

הכין חזינא דודאי שיתא סדרי משנה רבינו הקדוש תרצינון כי היכי דגרסי להו הלכתא דבתר הלכתא ואין להוסיף ואין לגרוע והכי אמרינן בגמרא דיבמות בפ' הבא על יבמתו (סד, ב) מתני' אימת אתקין בימי ר'. ודקא אמריתו מאי טעמא שבקו קמאי רובה לבתראי, לא שבקו קמאי רובה לבתראי אלא כולהון מילי דקמאי גרסי וטעמיהון מתני, דהא הלל הזקן כשמינוהו בני בתירא נשיא עליהם אמר להם מי גרם לכם שאהיה נשיא עליכם עצלות שהיתה בכם שלא שמתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון כדאיתא בפסחים (סו, א)...

R. Sherira Gaon (906–1006) wrote this responsum, which has been preserved in two different versions, c. 987

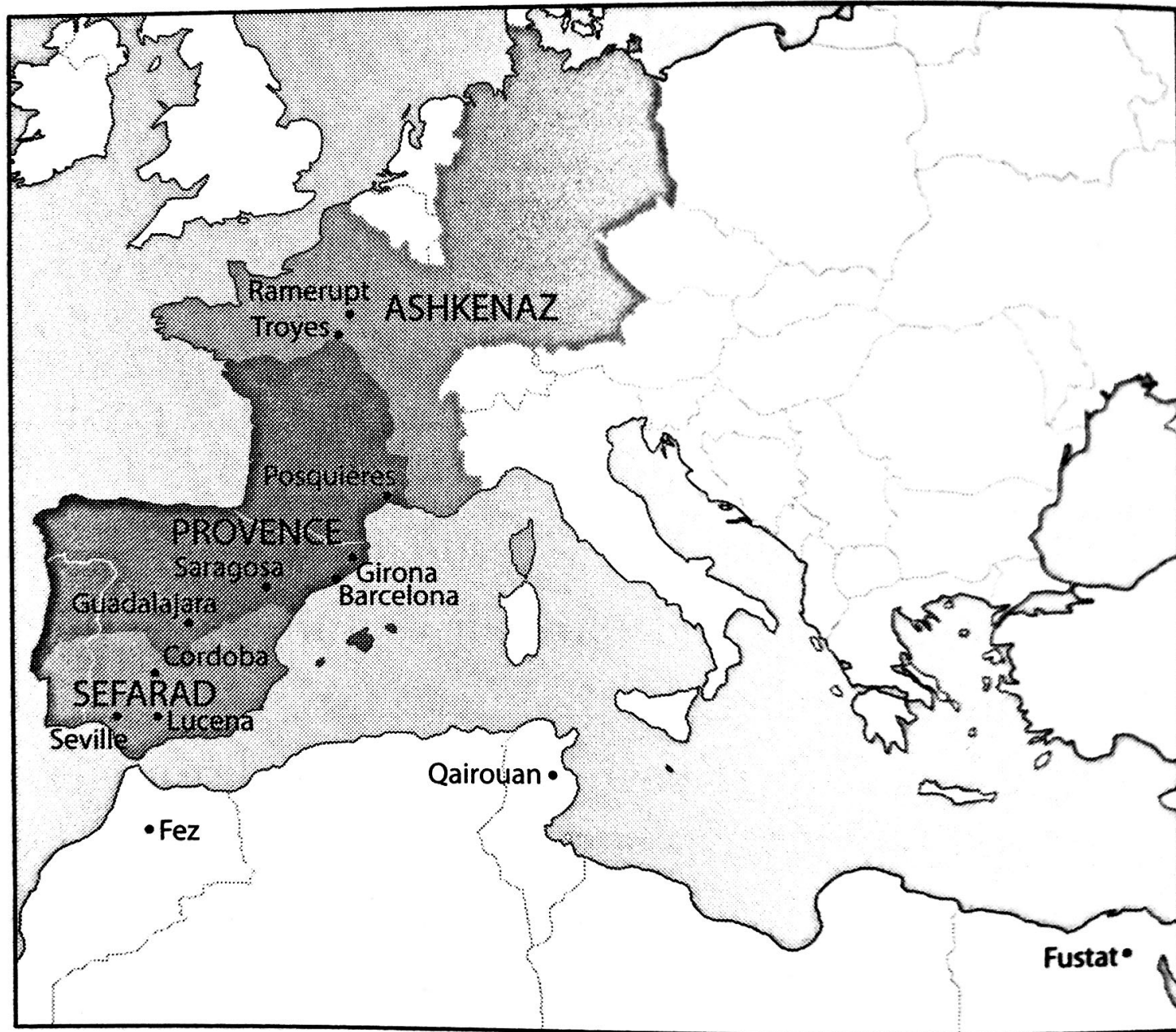
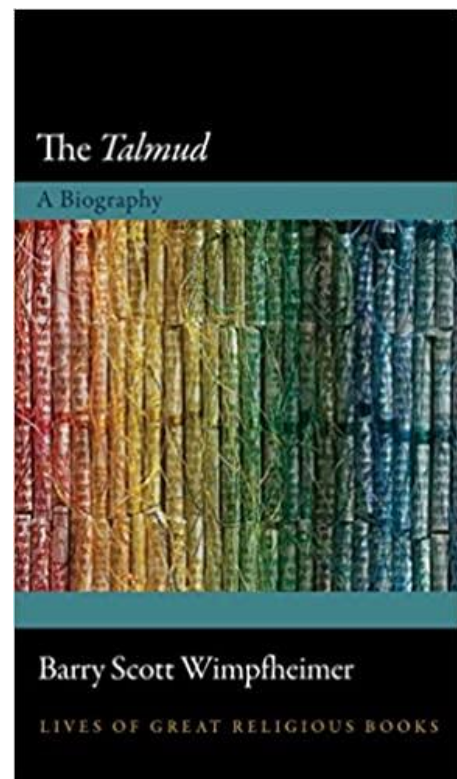

FIGURE 3.1. Three-Region Map

Responsa of R. Joseph Ibn Migash – no. 114

Question – What does our Master say about a man who never read the Halakhah with a teacher, and does not know the way of Halakhah (= *sugya*) or its explanation or its reading, but he has seen many responsa of the Geonim, and the lawbooks. And our Master is not unaware that the responsa are not all of the same quality, especially the old ones that have been corrupted by the scribes, and some have been attributed to people other than their authors. And many of the Geonim would give a ruling in a responsum and then retract that ruling, or others disputed it. Can someone whose knowledge is mostly from these responsa, and who does not know how to distinguish the correct ones from the incorrect ones, give a ruling in a case? It is possible that the responsum he is using as his precedent was later retracted. Someone who does not understand the essence of the law, and does not know its source in the Talmud – can he be a judge? Can we trust him – especially if he is not God-fearing, and testimonies of his many wrong-doings have been given? And it has been shown that he will give a ruling one day based on a particular Gaon, and later give a similar ruling based on a different Gaon. Our Master should tell us the law in this matter.

שו"ת הר"י מיגאש – סימן קי"ד

שאלה. מה יאמר אדוננו באיש שלא קרא מעולם הלכה עם רב ואינו יודע דרך הלכה ולא פירושה ולא קריאתה אלא שהוא ראה הרבה מתשובות הגאונים ז"ל וספרי הדינים. ולא נעלם מאדוננו שהתשובות אינם עומדות על מצב אחד בפרט הישנות מהם שנכנס בהם ההפסד מצד המעתיקים אותם ועם זה יחסו קצת תשובותיהם לזולת בעליהן גם הרבה מן הגאונים הורו בתשובותיהם על שאלה אחת ואח"כ חזרו בהם מאותה הוראה או השיגו אותם אחרים בכך. ואם איש שעיקר ידיעתו בתשובות אלו ואינו מבין הצדק מהם מבלתי הצדק אם יוכל להורות בענין אחד או בנדון אחד ויפסוק הדין בו ואפשר להיות שאותה שהורה ממנה כבר חזר בו המורה בה ומי שאינו מבין עיקר הדין ולא מאיזה מקום יצא מן התלמוד אם הוא מותר להורות או אם ראוי לסמוך עליו בשום דבר בפרט אם הוא בלתי ירא שמים והעידו עליו ברשעיות רבות ועוד העידו עליו שהוא נתלה היום לענין דין אחד בשאלה אחת ומייחס אותה לגאון אחד ומחר הוא נתלה בדין הדומה לו בשאלה אחרת באופן אחר והוא מיחס אותה לגאון אחר יבאר לנו אדוננו שורת הדין בזה ביאור מספיק.

Responsa of R. Joseph Ibn Migash – no. 114

Answer – Know that this man is a better judge than many other people who have established themselves as judges these days. Most of them don't possess either of these two things – understanding of the Halakhah or familiarity with the opinions of the Geonim. The ones who should really be stopped are those who rule based on their own understanding of the Talmud, because no one today can do that properly, to rule from the Talmud without consulting the opinion of the Geonim. But someone who rules based on the Geonim even though he can't understand the Talmud is more appropriate and praiseworthy than the one who thinks he can learn and relies on his own opinion...

But as for the fact that he is not God-fearing – if he is a regular judge, then you should investigate the allegations. Having a judge who is inappropriate is like planting an Asherah tree. But if he is not a regular judge, but simply an arbitrator that people come to of their own accord, we don't need to interfere.

שו"ת הר"י מיגאש – סימן קי"ד

תשובה. דע שהאיש הזה ראוי יותר להתיר לו להורות מאנשים רבים קבעו עצמם להוראה בזמננו זה ורובם אין בהם אפי' אחד משני דברים אלו רצוני לומר הבנת ההלכה והעמידה על דעת הגאונים ז"ל. ואותם שמדמים להורות מעיון ההלכה ומחוזק עיונם בתלמוד הם שראוי למנעם מזה לפי שאין בזמננו זה מי שיהי' ראוי לכך ולא מי שהגיע בחכמת התלמוד לכלל שיורה מעיונו מבלי שיעמוד על דעת הגאונים ז"ל. אבל מי שמורה מתשובות הגאונים וסומך עליהם ואף על פי שאינו יכול להבין בתלמוד הוא יותר הגון ומשובח מאותו שחושב שהוא יודע בתלמוד וסומך על עצמו...

ואמנם מה שזכרת מהיותו בלתי ירא שמים אם הוא דיין קבוע ראוי לחקור בזה לפי שאין ראוי לנו לעמוד דיין שאינו הגון לפי שהוא כנוטע אשרה בישראל ואם אינו דיין קבוע אלא שאין דן לפניו אלא מי שקבל אותו על דרך הברירה אין לנו לעכב בזה.

Responsa of R. Jacob b. Moses Levi Molin – no. 72

...You have written that one must not rely on responsa. The contrary is true – they are practical rulings, and we can learn more from them than from codes because the authors of the codes were not present when the cases were decided, as is written in the Talmud... (here he cites BT Baba Batra 82b). And the rulings handed down in responsa on the cases are all intended to be put into practice...

שו"ת מהרי"ל – סימן ע"ב

...ומה שכתבת שאין לסמוך על התשובות, אדרבה הלכה למעשה הוויילפיין מינייהו טפי מדברי הפוסקים שלא היו בשעת הוראה כדאיתא ביש נוחלין ומשום הכי גרסינן בתלמודא בכמה דוכתין והלכה למעשה, וכן בא"ז כמה זמנין להודיע שאין כאן ספק וגמגום, והתשובות שפסקו על המעשה היינו הלכה...

MaHaRIL, 1365-1427, Worms